

שמעתא למיקתא

גליון קס"פ, פ' ויצא ה'תשע"ד / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' האם מותר לבשל לכתחלה בסיר בשרי כשחלק מבני ביתו יאכלהו עם בשר וחלק עם גבינה

א. היתר של נ"ט בר נ"ט בבשר וחלב

שינוי **בשי"ש חולין** (קרא) דדגים שעלו בקערה של בשר מותר של בשר מותר לאכול בכותח משום דהוי נ"ט בר נ"ט (דהתיירא), הבשר בקערה והקערה בדגים, ואיכא תרי תנינות טעם קודם שיבוא לכלל איסור.

הנהגת ה**תוס'** (שם ד"ה הלכתא) וה**רא"ש** (פכ"ה ט"י ב) נקטו דדגים שעלו פירושו ועלו רותחים מן הצלי על קערה צוננת, או שעלו צוננים על קערה רותחת, ואין חילוק בין עלו בקערה או שנתבשלו בסיר בשרי אלא בכל גוונא שרי. אולם ה**ריב"ן** חתנו של רש"י (הובא בדברייהו שם) כתב בשם רש"י דדוקא אם הדגים "עלו" בקערה שרו עם כותח משום דאיכא בליעה מועטת, אבל בנתבשלו ממש דנבלע כל **טעם הבשר** שהיה בלוע בקערה אסור לאכלו בכותח.

ומדברי ה**תוס'** (שם) משמע דדעת ה**ריב"ן** להחמיר אף כשהדגים "נתבשלו" ממש בקדרה בשרית. אולם דעת ה**רמב"ן** (חולין שם) שכוונת ה**ריב"ן** להחמיר דוקא בבישול ללא מים דהיינו שיניעלוי' בשימד הבלוע בבשר וכדו', אבל בבישול בקערה בשרית גם ה**ריב"ן** מודה דשרו הדגים אף בכותח. ובכשיהו זה מצינו ד**ס"ל להספר התורמה** (ט"ו א) ו**להרא"ש** (שם ט"ז) שיש לאסור בנצלו אבל נתבשלו מותרים. (דוהטעם ולספר התורמה בנתבשלו שרי, היינו כי איכא ג' ניט בר נ"ט, מותר לקדרה, מהקדרה למוס, וממדים למאכל המתבשל בו, כמבואר בראישי שם. ובטעם הסבורים להחמיר בנתבשלו מצינו מח', לדעת ה**ארי"ה** (שער ד' אות ה') היינו מפני דס"ל דאף ג' ניט בר נ"ט אסור. אולם דעת ה**פמ"ג** (ט"ז צד ש"ד ש"ס) לדלועל ג' ניט בר נ"ט שרי לכוי', והיינו טעמא דה**ריב"ן** כי היי' לשמא המאכל נעך בדפנות הכלי ובוטעו ישריות ממנו ודינו כנצלו אדסור).
אולם ה**הרשב"א** (תורה"א ב"ג ש"ד 19, ובקצר פנה) וה**ר"ן** (נ: ד"ה דגים שעלו) לא חילקו בין עלו לבין נצלו, או נתבשלו, אלא ס"ל דבכל גוונא שרי לערבם בכותח. וכי"כ ה**בי"י** (רס"י צה), ושכן נראה שהוא דעת ה**רמב"ם** (נמ"א פ"ט הכ"ג).

ולמעשה הכרעת ה**שו"ע** (ט"ז צה טע' ב) כהראשונים דגים שנתבשלו או נצלו בקערה של בשר רחוצה יפה מותר לאכלם בכותח אף לכתחלה. אולם דעת ה**מהר"ש** (מבנות"ס ה' אות א' פנה"א ש"ס) דנתבשלו יפה לחמיר לכתחלה ובנצלו יש לאסור אפילו בדיעבד. וכדבריו פסקו ה**ש"ך** (ט"ז צה ט"ק ד) ה**חוו"ד** (חי"ט ט"ק ה), ה**פתי"ש** (ט"ק ב) וה**החזו"א** (א"ח"ט ט"י קיט ט"ק ג). אמנם דעת ה**רמ"א** (שם טע' ב) להמנהג לחוש לכתחלה לסבורים דבין הפשוט לבין נצלו אסור ובדיעבד מותר, ועי"כ אם בישל מאכל תמימי בסיר חלבי והתערבב עם בשר (או איפכא) מותר באכילה. וכן פסק ה**פרי"ח** (ט"ק ה), ה**פלתי** (ט"ז צד ט"ק ב), ה**פמ"ג** (ט"ז ח"ו ט"ו ב), ה**חכ"א** (כ"ל מח אות א'), ה**היד יחודה** (ט"י צה ט"ק ג), ה**ערוה** (אות ב'), ה**הכה"נ** (אות ב'), דבין נצלו בין נתבשלו שרי בדיעבד, וכן משמע מה**מ"ב** (ט"ז תח טעמ"א צ' אות א'), ע"י **בחזו"א** (שם). [ונהג הא נצלו מצינו הוא בבישול אורז וכדו' דאחר שמיים מתאדים האורז בכלל יניעלוי' הוא וכמימי ה**פרישה** (אות ה), ה**פמ"ג** (ט"ז צה ט"ו ש"ד ט"ק ד) וה**חיד"ו** (ט"ז צה ח"י ט"ק ה). אלא דעת ה**חיד"ו** (שם), ה**פתי"ש** (ט"ז צה טע' ב), ה**הרומ"א** (א"ח"ט ט"י קיט ט"ק ג) דכ"ו שבעל הקדרה טעם בשר או חלב ללא אמצעות מים. וזה מצינו מבחבבות שמוכנים בהם בשר שלא בטמן עמוק. אלא ש**מהפרישה** (שם) ויצא אף שחקקרה כ"ל במשך בליעה אחר מים אם בישל לאחר מכן בקדרה ללא אמצעות מים בכלל ולא נהו כי כשמשל בשר במים נגמה הבשר ואין המים בכלל ניט אלא בכלל ממשות בשר. ועי' בה' **ביד יחודה** (ט"ז צד טע"ה ט"ז ד"ה מיהו, ט"ז צה קצ"ר ט"ק ב).]

ואעי"פ דעד כאן לא פסק להדיא הרמ"א לחמיר לכתחלה (לחוש לדעת המחמירים) אלא בכלי בן יומו, מ"מ כבר כתב ה**חכ"א** (שם אות א') (וכן נהג קצת מהרמ"א גופא) דה"ה בכלי שאינו בן יומו לכתחלה אסור לבשל ע"מ לאכול עם מין השני, כדין כלי שאינו בן יומו דנתון טעם לפגם דאסורו חז"ל אטו בן יומו, אלא דמ"מ אם כבר נתבשל מותר לכתחלה לאוכלו עם בשר כמבואר ב**רמ"א** (שם). וכן פסק ה**הרי"ט** א"ע"ל (שבנות יצחק ח"ב עמ' רה). ו**בתשובות והנהגות** (ח"א ט"ז תת"ד) כתב דהוי ליתור בזה, ובמקום הדחק יכול לסמוך להתייר לכתחלה. ועי' **במנחת יצחק** (ח"י ט"ז ע'א אות ג). [ומבואר מסתימת הפוסקים דכל חומרות של ניט בר נ"ט אינן אלא בלוע בקערה בשר במה ובין אם בלוע בה בשר ע"ף (ושהוא אסור בחלב מדרבנן). וכן פסק ה**מ"ב** (שם ט"ק ב), ודלא כ**חשעני דעה** (ט"ק ב) הובא **בדרב"ח** (ט"ק ז) דבכתיב מותר לגרום ניט בר נ"ט לכתחלה כיוון קדיל טפיל. וכתב הר"י יונה (ט"ז ד"ה והב"י) ובציבורו שנו כלומר ש"י כשטעה אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור, כיון דתפלת המוספין לפינוי שזוכיר בה ר"ח, אבל יחיד מחזירין אותו כי שהיה מתפלל בביתו ובין שהיה מתפלל עם הציבור. וכן פסק ה**הרי"ט** (פ"י מהל' הגה"ה הל' י"ב) כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל, ש"צ חוזר ומתפלל אם טעה כמוחו בעת שהתפלל בקול רם, חרוץ מחשירית של ר"ח שחב ש"צ וז"ל ואלא הזכיר יעלה ויבא עד שהשלים תפלתו אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור, שהרי תפלת המוספין לפינוי שזוכיר בה ר"ח, וכלשונה כתב לדינא השו"ע (פ"י קכ"ז ט"ג). והנה בכנה"ג (פ"י הכיב' הגה"ה) כתב – נסתפקתי, מי שמתפלל מוסף חזר והתפלל שחירית, אינו צריך לחזור ולתפול מוסף, ואי לאו דהתפלה הזאת אמינא דלא אמרו בגמ' להחזיר את היחיד שטעה אצ"פ שיש לפנוי תפילת המוספין אלא קודם שהתחיל מוסף, כיון שבידו לחזק ולחזק לגמרי, הא אם התפלל מוסף הרי הזכיר קדושת היום וא"צ לחזור ולהתפלל שחירית, ולא גרע דיעבד ליחיד מנאן דשרינן לכתחילה לרבם, ודברים של טעם הם להלכה, עכ"ל (הר"ם). ואע"פ שהרב ז"ל לא כתב אלא להנכה, נכון הדין אף למעשה, דלא יתא ספק אין לחזור מן הספק. עכ"ל הכנה"ג. והבאו דבריו במג"א (פ"י קכ"ז ט"ג ב').]

ויעד נחלקו הראשונים האם נ"ט בר נ"ט ממש מותר אף לכתחלה, וכגון הלהלות דגים רותחים בקערה של בשר ע"מ לאוכלם עם גבינה.

דעת ה**רי"י** (תולדות א"ר"ה נ"טו ח"ה דף ק"לז טור ד) **דדוקא בדיעבד שרי** אבל לכתחלה אין להעלות או לבשל דבר שרוצה לאכול עם בשר בכלי של חלב או איפכא. וכי"כ הרשב"א פרץ **בהנהגות הסמ"ק** (ט"ז ר"ג אות א') דעד כאן לא התיירו אלא בעלו כבר דהוי בדיעבד, אבל לכתחלה אסור להעלות או לבשל בכלי של בשר כדי לאכול בכותח, ע"כ.

והנה ה**בי"י** בבדיק היתר בתחלת סימן צ"ה הביא דברי ה**רי"י** וכתב עליו דאין דבריו נראים אלא לכתחלה נמי מותר לבשל בכלי של חלב ובשר שרוצה לאכול עם בשר כנייל. וכתו' עוד לדחות זה ע"פ **דברי הבעל התורמה** (ט"ו א). [אלא דכבר נהג על הב"י דה**רי"י** משא (אות א) דזדאי אף דסמ"ק (א) אבל ה**הר"ש** (אות א) יצא ליטב דברי הב"י. ובסמ"ק (ט"ו ט"ז) ד' שדחה דבריו דהרי הסמ"ק מירר לבעול אבל חולב לאלון עם בשר או להיפך ובסתתי מותר לבשל בכלי חולב לערותו ככלי בשר לא עם בשר ממש ולא פליגי אהדדי, עי"כ].

ולמעשה ה**שו"ע** (ט"ז צה טע"א) כתב בזוה"ל: דגים שנתבשלו או שנצלו בקערה של בשר רחוצה יפה, שאין שום שומן דבוק בה, מותר לאכלם בכותח, ע"כ. ומשמע דאין דיעבד שרי אבל לכתחלה אסור. ונראה ששרו בו מדבריו **בי"י**, אלא דיש לדחות דלשנייה דהש"ס נקט כדרכו בהרבה מקומות. אמנם **בש"ך** (ט"ק ד) כתב דאף להשו"ע אינו מותר אלא אם כבר בישל, אבל לבשל ע"מ לערבב אסור. וכן נקטו ה**פרי"ח** (ט"ק א) ה**הב"צ** (ט"ק ב), ה**הכה"נ** (אות א) ועוד מסכים. ועי' **בש"ו** (שם ט"ק ב) ו**ההנהגות** (שם) שבמבואר דמותר לבשל בקערה חלבתית בת יומא ע"מ לתת התבשיל בקערה בשרית. וכי"כ ה**דרישה** (שם ט"ק א) ו**הפכ"ח** (ט"ז צה אות ד) **דדוקא אם חלב** והבשר שבמנו אדאסור לכתחלה, אבל כדי לערות התבשיל ולינתו בכלי של חלב או בשר מותר אף לכתחלה, ושכן פסק ה**הא"ח** (הנהגות ב"טוף הספר שער ד' דין א) ומביאו **במנחת יצחק** (שם ב'), ומוכח מדבריו דמותר אפילו לבשל ע"מ להניח בכלי ממוין השני. ועי' **במ"ג** (ט"ז צה ט"ו ט"ק ד) וה' שפקפק על דבריהם. ולמעשה יש מקום לסמוך על המקילין דרובא דנינהו].

ב. **כשטעה במזיד (למחמירים לעיל)**
ובגוונא שעבר במזיד ובישל חולב בכלי חולב על דעת לתת עם בשר, דעת **המנחת כהן** (ח"א פ"ב דף ע"ז ע"ד) דאף לדעת השו"ע הנייל קנסינן ליה ואסור לערבבו, אלא דמשמע דמ"מ אם בדיעבד כבר נתנו בכותח או בבשר המאכל מותר. אולם דעת ה**פרי"ח** (אות א) דלא קנסינן ליה כלל, כדין דאין דנטיט בר נ"ט לכתחלה לא הו"א אלא הרקחה **דזבין בעלמא**. וה**פמ"ג** (ט"ז צה ט"ו ט"ק ד) תמה על המנחת כהן דאף אם התערב יש לאוסרו, כי ניט בר נ"ט משהו ודאי יש בו, אי"כ כיון דחזינן בגמרא דהזכירה דגים שעלו ומשמע בדיעבד כפי הבנת המנחת כהן ושאר פוסקים (דלא כפרי"ח), אי"כ הוי כמבטל איסור לכתחלה, ואפילו נתנו בכותח הוה לן למיסר (אולם אם כבר בישלו לבשר ע"י זה כבר הוקטל טעמו בדגים ת"ל הוא הוי אי"כ כמבטל איסור), ע"כ.

אלא דיש ליישב דס"ל להמנחת טעמו דלא שייך בנדיט משום אין מבטלין, כי י"ל לדינ"ט בר נ"ט אפי' משהו ליכא, וכמ"ש בפשיטות **בביאור הגר"א** (ט"ו ק"א אות ט) ונאייפ שהרי"ן תלב דינ"ט בר נ"ט טעם קלוש הוא, י"ל דכוונת הרמ"א דלא הו"י בכלל משהו דאין במחו לאסור כלל. ומ"מ כבר פסקו ה**פלתי** (ט"ק א), ה**היד יחודה** (ט"ק ב) וה**הכה"נ** (אות ה) כ**הפרי"ח**, ועי' **בדרב"ח** (ט"ק ט) ו**מ"מ** (חו"ט) אינו אלא לענין קדרה בת יומא. אולם אם בישל במזיד בקערה שאב"י ע"מ לערבב במין השני, אף לסברת החכ"א דאין לעשות כן לכתחלה, מ"מ המאכל אינו אלא בדיעבד לערבו במין השני, דהרי משום נטלי"פ לכתחלה אתיא עלה וכבר מבואר בשו"ע (ט"ו קכ"ב ט"א) דבטב"ט א"א בישל במזיד אינו נאסר. ועי' **במ"ג** (ט"ז צה ט"ו ט"ק ד) ו**נפמ"ג** (ט"ז צה ט"ו ט"ק ד).

ג. **כשמבשל ע"מ לערבב רק חלק ממנו במין השני**
מעתה יש לדון האם המבשל מאכל פרווה בקערה בשרית או לחבית בת יומא לדעת השו"ע, ולדעת הרמ"א באינה בת יומא, ובן הזוג או חלק מבני הבית רוצים לאכול המאכל עם המין השני, אך דיינינן על האם זה בכלל נ"ט בר נ"ט לכתחלה דאסור. וכן יש להסתפק בגוונא שמבשל כמות גדולה וחלק ממנו ודאי שיערבו בו במין השני האם בכלל ניט בר נ"ט לכתחלה הוא או בכלל בדיעבד הוא.

ונראה לפשוט ספק זה בס"ד עי"פ דברי ה**מאהרל"ח** (ט"י קכ"א ד"ה אמנם האוסר וס"ה אמנם לקנות) שכתב לגבי המתארח בבית חבריו הסובר דמאכל מסויים מותר והאורח ס"ל דאסור הוא, דודאי דאסור לאוסר להשתמש לכתחלה בכליו של המתיר אפילו שודאי אינן בני יומן, אלא שאם בישל בהם בדיעבד מותר לו לאכול, דהא כתבו כל הפוסקים דהא דקיי"ל דנתון טעם לפגם מותר הוא דוקא בדיעבד. ואפילו מותר עממו בלי שאסרו לו להאוסר לבשל עבורו נראה שאסור לו לבשל לצורך האוסר דגורנין שמא יבא לבשל לצורך האוסר בקערה בת יומא, אבל דכל זה כשמבשל על לבדו, אבל כשמבשל עבור האוסר ועבור אחרים המותרים **אזילני בתר רובא** ומותר, ע"כ. ופסק כותיה **הש"ך** (ט"י קיט ט"ק ב).

ובמבואר מדבריו חידוש גדול לדינא דלעולם אולינן בתר רוב אנשים שמבשלים עבורם ואחר רובם אין כוונתם לערבב בטפל לשני וכמוני מכותו חידוש דיינין ליה. ודינא בגוונא שמבשל עבור עצמו ובני ביתו אולינן בתר הרוב, ואחר רובם אין כוונתם לערבב בטפל השני שוב למי שכוונתו לערבב שרי וכבדיעבד דיינינן לה [אולם היכן שמבשל עבורו ועבור חבריו או בן זוגו דליכא רוב דיינינן ליה לכתחלה ואסור לעשות כן]. ולפ"י הי"ה היכן דמבשל כמות גדולה והרוב מתבשל ע"מ לערבב בפרווה או במין הכלי, אע"פ דאיכא מיעוט שודאי יערבבו במין השני, שרי, דכוונה זו מבטלת ברוב, ודו"ק. והסכים לדברינו לדעת למעשה ה**גר"ע** **אזינעראן שליט"א**.

ד. **כשמבשל עבור מי שוהג היתר בדין נ"ט בר נ"ט**
ומדברי המהרל"ח והש"ך שכתבו דלמותר אסור לבשל בכליו שאינן בני יומן עבור האוסר (אפי' כשלא צוה האוסר את המותר לעשות כן עבורו), נמצא דלפי הנהוגים היתר לבשל לכתחלה בסיר אב"י ע"מ לערבב במין שכנגדו, אסור לעשות כן עבור מי שוהג כדעת הרמ"א האוסר בכה"ג. אלא דעי' **בפרי"ח** (א"ח"ט ט"י תצ' מנהיג' איסור אות כג) שחולק על הש"ך, וכתב דאם המתיר בישל להאוסר אף שודע האוסר שבישל לו לצרכו מ"מ כל שלא צוה לבשל לו מותר, דהאי נמי דיעבד מקרי, ע"כ. ואי"כ ה"ה בנדיט דשרי, ונראה דמותר לסמוך דע"פ כיון שדאי ניט בר נ"ט באינו בן יומו אינו אלא חומרא בעלמא, ודו"ק.

שכח לומר יעלה ויבא בשחירת ונזכר לאחר מוסף מה דינו

תני רב הושעיא (שבת כד.) מימי שיש בהן קרבן מוסף בגין ר"ח וחוש"מ, ערבית ושחירת ומנחה מתחילת ימיה ואומר מעין המאורע בעבודה, ואם לא אמר מחזירין אותו.

ואמרין בברכות (ל.) אמר רב ענן אמר רב טעה ולא הזכיר ר"ח ערבית אין מחזירין אותו, לפי שאין ב"ד מקדישין את החודש אלא ביום, אמר אמירא מסתבא מילתא דרב בחודש מלא (ופרשי' דיכול לאמרה למחר, דערבית של מחר ר"ח גמור יותר מראשון) אבל בתודע חסר מחזירין אותו, וא"ל רב אשי' לשאמימר מכדי רב טעמא קאמר ר'און מקדישין את החודש בלילה) מה לי חסר ומה לי מלא, אלא לא שזא.

ואמרין שם (כ"ט.) אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר ריב"ל טעה ולא הזכיר ר"ח בעבודה חזרו לעבודה, נזכר בהודאה חזרו לעבודה, בשיום שלום חזרו לעבודה, ואם סיים חזרו לראש.

וכן פסקו הטור ושו"ע (הל' ר"ח ט"י הכיב' ט"א) – ערבית שחירית ומנחה מתחיל ימיה ברכות ואומר יעלה ויבא ברצה, ולא אמרו בערבית אין מחזירין אותו, בין שר"ח יום אחד בין שהם ב' ימים, מפני שאין מקדישין את החודש בלילה. אבל לא לא אמרו שחירית ומנחה מחזירין אותו, ואם נזכר קודם שהתחיל מורים, ואמר במקום שזכר, ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל מורים, אם נזכר קודם שהשלים תפלתו חזרו לרצה, ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו חזרו לראש.

ואתא עוד בברכות (ל.) טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאמרה בשחירתו, בשחירתו אין מחזירין אותו מפני שיכול לאמרה במוספין. במוספין אין מחזירין אותו מפני שיכול לאמרה במנחה. ואיתמר עלה א"ר יוחנן בצבור שנו. כן היא גירסת הגמ' לפיננו. ופרשי' דבצבור שנו דאין מחזירין אותו משום

דטעם ליה מצ"ל ואיכא דאורייה דההכרה, אבל ביחיד צריך לחזור. ובה"ג מפרש לה בש"צ משום טירחא דציבורא אבל יחיד הדר.

אולם ה**רי"ר** (גא) וה**רא"ש** (פ"ד סי' כ"ג) גרסו – טעה ולא הזכיר של ר"ח שחירית אין מחזירין אותו מפני שהתפלת המוספין לפניו. וטירחה דהא דבציבור אין מחזירין אותו היינו מפני טורח הציבור. וכתב הר"י יונה (ט"ז ד"ה והב"י) ובציבורו שנו כלומר ש"י כשטעה אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור, כיון דתפילת המוספין לפינוי שזוכיר בה ר"ח, אבל יחיד מחזירין אותו כי שהיה מתפלל בביתו ובין שהיה מתפלל עם הציבור.

וכן פסק ה**הרי"ט** (פ"י מהל' הגה"ה הל' י"ב) כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל, ש"צ חוזר ומתפלל אם טעה כמוחו בעת שהתפלל בקול רם, חרוץ מחשירית של ר"ח שחב ש"צ וז"ל ואלא הזכיר יעלה ויבא עד שהשלים תפלתו אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור, שהרי תפלת המוספין לפינוי שזוכיר בה ר"ח, וכלשונה כתב לדינא השו"ע (פ"י קכ"ז ט"ג).

והנה בכנה"ג (פ"י הכיב' הגה"ה) כתב – נסתפקתי, מי שמתפלל מוסף חזר והתפלל שחירית, אינו צריך לחזור ולתפול מוסף, ואי לאו דהתפלה הזאת אמינא דלא אמרו בגמ' להחזיר את היחיד שטעה אצ"פ שיש לפנוי תפילת המוספין אלא קודם שהתחיל מוסף, כיון שבידו לחזק ולחזק לגמרי, הא אם התפלל מוסף הרי הזכיר קדושת היום וא"צ לחזור ולהתפלל שחירית, ולא גרע דיעבד ליחיד מנאן דשרינן לכתחילה לרבם, ודברים של טעם הם להלכה, עכ"ל (הר"ם). ואע"פ שהרב ז"ל לא כתב אלא להנכה, נכון הדין אף למעשה, דלא יתא ספק אין לחזור מן הספק. עכ"ל הכנה"ג. והבאו דבריו במג"א (פ"י קכ"ז ט"ג ב').

וכן בהלכות קטנות (ח"א ט"י ע"ח) כתב דלפי דעתו אם עבר והתפלל מוסף ויצא וא"צ לחזור. אולם הפר"ח (פ"י קכ"ז ט"ג) כתב לחלוק על דברי הכנה"ג, וכתב דהדין דכריבי בה"ג (הל' ברכות פס"ד) דוקא בש"צ משום טירחא דציבורא, אבל יחיד חזרו.

והב"ח (פ"י הגה"ה) אתר שהביא דברי הרמ"ע והכה"ג, כתב דמסתם שהרב שריבא פליגי עליהם נקטינן כוותיהו, וכן הרב מג"א מסכים והולך נעמה, וספק ברכות להקל.

איבאר דבשו"י ברכה (ט"ק ב') אתר שהביא דבריו שבכר"י דנקטינן כהרמ"ע והכה"ג, כתב – ועתה אמת איך ששאר זמני שכתבתי זה וכבר היה גדול על מנחת הדפוס, ואיתי במכתב משה מונט המורים הרשב"א בתשובה כ"י [כיום נדפס בתשובות הישרות כפ"י ט"ז] דמי שאל זכר יעלה ויבא בשחירת ר"ח ולא נזכר עד שהתפלל חזרו להגיג מנחה, מתפלל מנחה ב', ואם נזכר בשעת מוסף אינו מתפלל התשלומין אלא במנחה, זהו תורף דבריו בתשובה בה"ה. וזה מבואר ברמת הפר"ח. ומעתה הודאל ונפק מפומיה דהרשב"א הכי נקטינן. ואפשר דגם הרמ"א אילו שמיע ליה סברת הרשב"א היה מבטל דעתו.

מסקנה דדינא

העולה לדינא שבאופנים שאסור לגרום נ"ט בר נ"ט לתחלתה, כגון שמבשל בכלי חלבי ע"מ לערבו בבשר (עיי הפרטים לעיל). אם כוונתו בשעת הבישול לבשל התבשיל אף לצורך אנשים שאינם רוצים לערבו בבשר, לעולם אזלינן בתר רוב אנשים שמבשלים עבורם (אחר "עיקר הכוונה"). וכן כשמבשל עבור עצמו ובני ביתו אזלינן בתר הרוב, ואם רובם אין כוונתם לערבו במין השני שוב למה שכוונתו לערבו שרי (ואולם היכן שמבשל עבורו ועבור חבריו או בן זוגו לדיכא רוב דיינינן ליה לתחלתה ואסור לעשות כן). והיא במקום שמבשל כמות גדולה והרוב מתבשל ע"מ לערבו בפרוה או במין הכלי, אע"פ דיכא מיעוט שודאי יערבנו במין השני, שרי (כי אחר עיקר הכוונה אזלינן). ומותר לבני אשכנז לבשל עבור בני ספרד בכלי חלבי (או בשרי) שאינו בן יומו אפי' שידוע לו שכוונתם לערבו התבשיל במין השני (ואין בזה משום נ"ט בר נ"ט לתחלתה).

המוצץ פרי, האם מברך כברכת הפרי

א. ברכת מיץ פירות

מבואר בש"ס ברכות (לח) דעל דבש תמרים מברכים שהכל משום דזיעה בעלמא הוא. וכן הדין בשאר פירות, כי אין פרי הניתן למשקה אלא זיתים וענבים בלבד. ואע"פ שדעת הרמב"ם (הובא ברשב"א ברכות ס) דזיעה בעלמא היינו דוקא ביוצא מאילן, ולא בכתשן והוציא מהם כל המשקה, דבזה דינו כהפרי לענין ברכה. מ"מ כבר יצא לדחות דבריו הרשב"א (שם) דגם סחיטת וכתישת פירות נכנס בגדר זיעה בעלמא. וכן פסק הרמב"ם (פ"ה ה"ב) דהסוחט פירות והוציא מהן משקין מברך עליהן בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות, חוץ מן הענבים והזיתים שעל היין הוא מברך בורא פרי הגפן ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ועל השמן בתחלה הוא מברך בורא פרי העץ, ע"כ. וכן נקט השו"ע (ד"ב ס"ח) דעל משקין היוצאין מכל מיני פירות, חוץ מזיתים וענבים, מברך שהכל.

אלא שפירות שרוב אכילתן הוא על ידי סחיטה, למד בשער הציון (ס"ד ד"ב ס"ק נ"ד) דלפי הרשב"א (ברכות ל"ט ד"ה דבש) דס"ל דירקות דרוב אכילתן הם ע"פ שילקתן ממוטם, ככה"ג מברכין על מימי סחיטתן כמותן, אבל לדעת הרא"ש (תשובה יח) דאין ממייהם כמותם מעין שדרקם בכך, אלא מפני שע"י בישול נפלט מגוף הפרי (ולא הוי זיעה בעלמא), אף כשרוב אכילת הפירות היא ע"י סחיטה בכל גווני מברך שהכל, ע"כ. וכתב שם דלמעשה הרי השו"ע בסימן ר"ה סעי' ג' פסק כהרא"ש, אלא דאפשר דרק מטעם ספיקא פסק כן דבברכת שהכל בודאי יוצא, ונפקא מינה לענין דיעבד אם כבר בירך כברכת הפרי וצ"ע, ע"כ.

והחז"ר (ס"ג ג' ס"ק ה"ד) כתב דסחיטת תפוז הנהוג שמערין על האוכל לתוך הכוס ואין שואר רק הפסולת, הדעת נוטה שיש לו חז"ר ריסקו פרי שנחלקו בו הפוסקים באו"ח סי' ר"ב סעי' ז' דעל הפקדון שם דהשאר דברכתו בפני"ע אלא דלצאת מהמחלוקת כתב (הרמ"א שם) דלכתחלה יש לברך שהכל, ע"כ. ונתיישב בדברי השער הציון בדלא"ה י"ל דלכו"ע פירות שרוב אכילתן הוא על ידי סחיטה מברכים על מיייהם כמותם וכדעת הרשב"א (ה"כ). והנה כיון שמדמה האי דינא להא דריסקו פרי, יוצא דלמעשה לכתחלה יש לברך עליו שהכל וכמו בפסק הרמ"א שם. אלא שיעבד אם בירך כברכת הפרי יצא (ואף בברכה האחרונה כמבואר במ"ב על הרמ"א שם). ולפי"ז י"ל דלמעשה מן שטעה ובירך על מייצאם פירות הדר כברכת הפרי יצא י"ד"ח בדיעבד. וכ"כ בשבט הלוי (ח"ד ס"י י"ט) שבדיעבד אם בירך דברכת הפרי אינו חוזר ומברך. ועיי **באור לציון** (פ"ד אות 1).

ויש לדון האם המוצץ פרי מברך ברכת "שהכל" כמו על שאר משקים, או דלמא המשקה שבו דינו כהפרי גופא כיון דאכתי לא פירש ממנו.

ב. המוצץ פרי

והנה הפרי"ח בשו"ת מים חיים (ט"ו ז) כתב דמציצה ודאי אכילה מיקרי, ואי מראיתו מדברי הרמב"ם (ברכות פ"ח) בשם גאונים שהמוצץ קנים מתוקים מברך עליהם בפני"ע, וחלק עליהם שם משום שאין זה פרי, וביאר הכס"מ שם דאין זה פרי וע"כ המוצץ קנים אלו אינו מברך אלא שהכל, ועוד דאפילו אם היינו מודים שהמוצץ הוא פרי המוצץ אותם קנים מברך בפני"ע, מ"מ בסוקרא היוצא מהן לא יברך אלא שהכל דאינו גדול מדגש תמרים עדי זיעה בעלמא שמברך שהכל, ע"כ. מוכח דאילו הוי בכלל פרי היו מברכים כברכת הפרי, דמציצה כאכילה דייננן לה [נתיישב בדברי הסופר כמה שיעור מוצץ לברך עליו ברכה אחרונה, ומסתברא שגריד שיהיה במי הפירות שמוצץ כזית דכיון דאותה מציצה דייננן לה כאכילה שיעורה נמי כשיעור אכילה]. וכדבריו פסק הרע"א (על ס"ד ר"ב ע"ב וס"ד ר"י על ס"ד א').

מיהו היה מקום לדחות ראייה זו, דשאני קני סוכר דעומדים למציצה וכמ"ש הכסף משנה, וע"כ אפשר דהוי דרך אכילת הפרי, משא"כ בשאר פירות העומדים לאכילה ולא למציצה, י"ל דהמציצה אינה בכלל אכילה. ושוי"ר במשנה הלכות (ח"ה ס"ט"ו לח) שגם יצא לחלק בכך.

ועיי **גרי"ז** בפסקיו בסידור (ציון לדבריו הנהוג"ל על הגר"ז סי' ר"ג אות ד) שכתב שהמוצץ המשקה הבלוע לבדו ולא גוף הפרי, בכל הפירות חוץ מהענבים, מברך שהכל נהיה דבורו, לפי שכל משקה היוצא מהפירות אין שם פרי עליו חוץ מהיוצא מהזיתים וענבים, ע"כ. ומבואר לכאורה דס"ל דהמוצץ פרי מברך שהכל ולא כברכת הפרי. ולפי"ז נמצא שנחלקו הפוסקים האם מציצת פירות דינה כאכילה או כשתיה. וכן העמק בריה (פומנז'נ' ברכות הנהנין ע"ג נח אות ה) נקט שם על מציצה מברכים שהכל, והוכיח דדינה כשתיה מהתוסי' (ב"מ י"ג:). גבי אכילת פועל דממעט מואכלת ולא מוצץ דכתבו שם התוסי' דמוצץ הוי שתייה. [ואולם עיי בפרי"ח א"ך למד דברי התוס'].

ג. המוצץ פרי ע"י לעיסה

מיהו שמועט **בבן אבי חי** (פ"ד חס"ט אות ח) שכתב דהמוצץ פירות נחשב כאכילה ושיעורו בכזית, והיינו דוקא כשמוצץ ע"י לעיסה, שנותנם בפיו ולועסם בשיניו, שאז דנים אותו כאוכל, ושיעורו בכזית, אבל מציצה שאין בה לעיסה דינה כשתיה, ואפילו אם מצץ שיעור רביעיית לא יברך ברכה אחרונה, כי בשתייה בעיני שלא שיהא מתחלה ועד סוף יותר מכדי שתיית רביעיית, והמוצץ אי אפשר שמוצץ שיעור רביעיית ולא שיהא יותר מכדי שתיית רביעיית, עכ"ל. ולפי דבריו אפשר שכן היא שיטת הפרי"ח והגר"ז ולא פלגי אהדי והיינו דמש"כ הפרי"ח מציצת פריה בכלל אכילה היינו שמוצץ ע"י לעיסה, ומש"כ הגר"ז דנחשב שתייה היינו משום שמוצץ ע"י שאוחזו בפרי ואינו לועסו בפיו, וזה מדויק בלשונם שם שכתב שמוצץ המשקה וכו' ולא גוף הפרי.

וכחילוק זה מצינו נמי בהלכות שבת לענין סחיטת פירות, דכתי' **הרמ"א** (ס"ו שכ ס"ט א') דמותר למצוץ בפיו מן הענבים המשקה שבהן וכ"ש בשאר דברים. ויש אסורין למצוץ בפיה מענבים וכיוצא בהם, ע"כ. וכתי' **מה"ב** (ס"ב א') דטעם הממירים דס"ל דלא גרעו דבר זה מיונק מן הבהמה, דגם שם הוא שיינו ואע"פ אסור החכמים, ומ"מ מסתברא דאפי' בזיתים וענבים אין להחמיר רק כשהוא דרך ניניקה לבד, דהיינו שמוצץ אותם ואינו משימם לתוך פיו, אבל אם משימם לתוך פיו ומוצץ המשקה ומשלך החרצנים לחוץ לכו"ע דרך מאכל הוא. [שו"ר שכבר קדמונו בראיה זו מגדולי פוסקי זמננו].

וכן מוכח מה"ב (ס"ד ד"ב ס"ק ע"ה) דהלכות ברכות שפירש דהא דהמוצץ קנים מתוקים, מיירי שמוצץ קני הסוקר "בעצמם". וכתב שם (ס"ק ע"ה) בשם הח"ת"א דה"ה הלועס שורש שקורין לאקערץ ג"כ אין מברך אלא שהכל דגם הוא עץ בעלמא אלא שיש בו טעם מתוק (שמועט דאם אינו עץ בעלמא היה מברך כברכת הפרי). וכן משמע מה"ב בס"י ר"י"ד (ס"ק כ"ז). וכן מבואר בעמק ברכה (שם) דבכלל אכילה הוא כשמוצץ האוכל בתוך פיו ושוב פולטו.

ולפי"ז יוצא דאין כאן מחלוקת, והיינו דהסוכרים שמברכים ככרית המוצץ מברך על זיתים בעלמא בורא פרי העץ, אבל בלא"ה לכו"ע מברך שהכל. פרט לזיתים וענבים דאין כה"ג מברך כברכת הפרי. [ומש"כ שכתב מברך על זיתים וענבים בורא פרי העץ, כן משמע מהגר"ז הנ"ל, וכ"כ באור לציון (ח"ב פ"ד אות ז) דכתיב א"כ מברך א"כ סחט את הענבים לתוך פיו ושחטה את המשקה מן הכוס מברך עליו בפני"ע]. אלא דשוב העירוני מדברי האמרי בינה (שו"ת א"ח ס"ט טז) שיצא לחלוק דאף בגוונא שמוצץ הפרי בתוך פיו אכתי יש לברך שהכל, וזה ע"פ המ"א (ג' ר"ג ס"ק א') שכתב שיש מיני יאגדס שאין בהם אלא שרף הכנסו בחרצן, ומוצצים אותם ואח"כ זורקים אותם, ואינו לברך שהכל, כמ"ש בס"י ר"ב ע"ח, בדן משקים היוצאים מהפירות, ואף על פי שיש שבעלעיים אותם עם הקליפה והגרעין, מ"מ ענינו הרואות שהקליפה והגרעין אינם ראויים לאכילה כלל, היחיד אף א"כ לברך אלא שהכל משום שבתוכו, ע"כ. ומבואר שאף בפירות שאינם ראויים לאכילה כלל, וכל הנאתן למצוץ השרף שבהם, ברכתם שהכל.

ואולם עיי **בנשמת אדם** (ס"ג נ"א ס"ו ז) שהביא דברי המג"א הנ"ל, ודחה דבריו ע"פ מש"כ **בניית אדם** (ס"י ז) לדחות ראייתו מקני הסוכר, דהתם לא מטעם שמוצצים המשקה שבו, אלא משום שלדעת הרמב"ם הלל שו"ע פ"א חשיב פרי כלל, משא"כ בדבר שהוא באמת פרי, רק שמוצץ ממנו בלבד, למה לא יברך ברכת הפרי, שהרי המוצץ אופכל כל מה שיש בו מהפרי, וא"כ ה"ה למי שמוצץ היאגדס. ואפשר שהמ"א נתכוון למין יאגדס שאין האוכל שבו ראוי לכלול רק למציצה, אבל היאגדס במדינתנו פשוט שמברכים עליו ברכת הפרי, וכן נוהגים העולם. ע"כ. ועיי **במ"ב** (ס"ד ר"ג ס"ק ג' ושה"צ אות ה) שהביא פלוגתתם ללא הכרעה. ועיי **בא"מ** (ס"ד י"ג:).

מענה יוצא דלכאורה נחלקו בני"ד המ"א והנש"א, שלפי המ"א אף כשמוצץ הפרי ע"י לעיסה בפיו אינו מברך אלא שהכל, ולדעת הנש"א מברך כברכת הפרי (ואף לדדידה משמע דהיינו טעמא כי כה"ג אוכל נמי חלק מהפרי). אלא דאפשר דיש לדחות דפירות אלו כיון שאינם ראויים כ"כ לאכילה (כמשמעות הנש"א והמ"ב שם) אלא למציצה אפשר דס"ל להמ"א דמברכים רק שהכל (דלמשקה הם עומדים), אבל בשאר פירות הראויים לאכילה י"ל דמודה שמברך עליהם כברכת הפרי. [ולפי"ז ינחה דברי המ"ב, דמה שמבואר לעיל דמשמעות המ"ב לפסוק לברך כברכת הפרי היינו בפרי הראוי לאכילה. ומה שמצינו שלא הכריע במח' המ"א והנש"א היינו בפרי שאינו עומד לאכילה כ"כ, אלא למציצה, ועיין].

ולמעשה נקטינן דהמוצץ פרי מברך ברכת שהכל, ואם מוצצו בתוך פיו מברך כברכת הפרי, וכן פסקו **כה"ח** (ס"ד ר"ב אות ט) **והשבט הלוי** (ח"ה ס"ד ר"ה הגה לסימן רב), ודו"ק. ועיי עוד **במשנה הלכות** (ח"ה ס"ד ר"ה) ו**במנחת יצחק** (ח"ב ס"ד ק"י).

מסקנה דדינא

העולה דהמוצץ פרי מברך ברכת שהכל, ואם מוצצו בתוך פיו מברך כברכת הפרי.

וחזרו על דבריו אלו בשו"ר ברכה סי' קכ"ז (ס"ק א') דאחרי הודיע אליהם אותנו דברי הרשב"א כן ראוי להורות. (והנה כן איש חי [שי"ש פרשת וראי סי'ג] כתב - אם שכח יעלה ויבא ולא נזכר אלא עד שהתפלל מוסף, לא יחזור אחר תפלת מוסף, אלא יתפלל מנחה שתים בשביל התשלומין, וכמ"ש בשו"ר ברכה בשם הרשב"א עכ"ל.

ודבריו צ"ב טובא, דמ"ש הרשב"א שמתפלל מנחה ב' היינו בהגיע זמן המנחה, אבל כה"ג דאכתי לא עבר זמן תפילת שחרית אמאי לא יתפלל ויתפלל שחרית, ומ"ש ואם נזכר בשעת מוסף ר"ל דאף כה"ג שנזכר בשעת מוסף לא יתפלל מוסף ב' אלא מנחה ב', דאין להתפלל התשלומין בתפילת מוסף [עיין בטור ובשו"ע ריש סי' קפ"ג], אבל לעולם איירי בעברו זמן תפילת שחרית].

[ובבאר היטב (ס"י קכ"ז ס"ק ד') הביא דברי הכנה"ג, ובשער השו"ב (ס"י קכ"ז ס"ק ג') הביא אף דברי הפר"ח והשו"ר ברכה].

והמור וקציעה (ס"י קכ"ז) אחר שהביא דברי הכנה"ג דלמעשה לא יתפלל דלא יהא א"כ (ס"ק) כתב - וספק זה אינו יודע מהו, דבספק האל הא קי"ל דחזור ומתפלל, והלואי יתפלל אדם כל היום, ובספק הזכיר ר"ח נמי קי"ל דחזור כהסכמת האחרונים ד"ל, ונראין דבריהם בלי ספק, ולא זו בלבד דהזיק זה שרגל הוא אומר, אלא אפי' א' הוי ספק שקול מה חזרו מותר שאמרו בספק התפלל שחזור וכו', ולמה לא יתפלל כיון דקי"ל דמתפלל נדבה וא"צ חידוש כה"ג. ולכן אין ללמוד ממה שהקלן ביצבור, לפי שאינם מתפללים נדבה. עכ"ל.

(ומ"ש ובספק הזכיר ר"ח וכו', ר"ל דהוא דהרמ"א (ס"א ת"ב ס"א) כתב דאם הוא ספק אם הזכיר ר"ח או לאו א"צ לחזור, מ"מ קי"ל דחזור כהסכמת האחרונים שם [ס"י, מ"ב, פרי"ח, א"ר והגר"א]).

ומשה"ק יחזור ויתפלל מספק, עיין בפמ"ג [א"א ס"י קכ"ז ס"ק ג'], דכתב נמי להעיר בזה על דברי המג"א.

והמשנ"ב (ת"כ ס"ק ד') אחר שהביא דברי הכנה"ג ושהעתיקו המג"א (וכתב בש"ח' [ס"ק ד'] דנ"ל דאף לדעה זו אם איירי שהתפלל מנחה קודם שהתפלל מוסף והזכיר יעלה ויבא אין זה תיקון למה שלא הזכיר בשחרית, דאין לנו אלא מה שנאמר בגמ' שמוסף הוא תיקון לתפילת שחרית, וע"כ יחזור ויתפלל עוד תפילה לתשלומין על שחרית, כתב - אבל בשו"ר ברכה בשם הרשב"א כתב דביחיד לעולם חזור ואפי' כבר התפלל מוסף, וכן הסכים בספר מור וקציעה, אלא דכתב דמ"מ משום ספק יתנה דאם אינו חייב מתפלל הוא בתורת נדבה.

והנה בחול ע"מ להנצל ממח' הפוסקים מצי למעבד כעצת המור וקציעה דיתנה דאם אינו חייב מתפלל בתורת נדבה, וכמ"ש הפמ"ג (א"א ס"י ק"ח ס"א) דכל ספק פלוגתא דרבוותא יתפלל בנדבה (ובתנאי שיהא ספק פלוגתא ממש ולא יחיד נגד רבים ולא קטן נגד גדול), והובאו דבריו לדינא במשנ"ב (ס"י ק"ח ס"ק ל"ג). אולם בשבת ליכא להאי עצה, דהא אין מתפללין תפילת נדבה בשבת כמבואר בשו"ע סי' ק"ז ס"א, וא"כ י"ל דבשבת אף היחיד לא יחזור ויתפלל שוב שחרית, דמדידי מח' הפוסקים לא יצאנו וספק ברכות להקל. איברא דהחזרו והמתפלל אף בשבת לשם חובה, ודאי שיש לו אילן גדול להתלות בו, והוא תשובת הרשב"א הנוכרת בחיד"א ונדפסת כיום לפנינו.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני שבת קדש - קבלת שבת (ז)

ביאר ענין "דודי" ו"כלה" - "ראיתו בספרים קצת פירושו, וזהו "דודי" זה הקדוש ברוך הוא. ואנו מתפללים על קץ הפלאות, שינחם לשיבת הנקראת "כלה", ויאמר אליה "התעורר מעפר קומי" לא תבושי ולא תכלמי". ולפי שבשבת קדש מתרומם למעלה כמו לעתיד, לכן אמרים לכה דודי בשבת." (ספר ירושת העבודה ח ב.)

- "ואציגה נא עמך אנוש כערכי קיצור כוונה פשוטה, וזה הוא "לכה דודי" - זה הקדוש ברוך הוא, "לקראת כלה" היא השכינה הקדושה, והוא סוד קודשה בריך הוא ושכינתיה, וכל ימות החול השכינה הקדושה בעולמות התחתונים שבינות בשבת קדש עולה לעולמות העליונים בשביל קדושת שבת הרמה, ואנו בניה קדושים, חויב גדול עלינו לשמח עמה בעלייתה שמחה עצומה. ואנו אמרים "לכה דודי לקראת כלה" שהיא עולה עתה לעולמות העליונים - צא לקראתה לקבלה. וגם אנו בניה קדושים אמרים "פני שבת נקבלה" שהיא השכינה הקדושה, שנקראת גם כן "שבת" כנוצר בורח הקדוש.

וראוי לאדם לשמח בכללו "פני שבת נקבלה" שמחה עצומה, על מרוב התשוקה והחזרה ויגבל על עצמו מסירת נפש. ודוי בזה." (שם)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"